

14. В России 29-летний юрист из ревности расстрелял 7 человек [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://thekievtimes.org/incident/9693-v-rossii-29-letniy-yurist-iz-revnosti-rasstrelial-7-chelovek.html>.

15. Тихий В. Право людини на безпеку (конституційно-правовий вимір) / В. Тихий, М. Панов // Вісник Конституційного Суду України. - № 6. - 2000. - С. 57- 61.

УДК 341.4:343.2(477)

О.В. Шамара

ПРАВОВІ ПЕРЕДУМОВИ КРИМІНАЛІЗАЦІЇ ДЕЯКИХ МІЖНАРОДНИХ ЗЛОЧИНІВ У НАЦІОНАЛЬНОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Досліджено правові передумови криміналізації апартеїду, як один із шляхів до уніфікації кримінального законодавства України з міжнародними нормативно-правовими актами в рамках виконання зобов'язань взятих Україною на підставі їх ратифікації.

Ключові слова: *апартеїд, конвенції, міжнародні договори, кримінальне законодавство, Кримінальний кодекс України, ратифікація.*

Исследованы правовые предпосылки криминализации апартеида, как одного из путей к унификации уголовного законодательства Украины с международными нормативно-правовыми актами в рамках исполнения обязательств взятых Украиной на основании их ратификации.

Ключевые слова: *апартеид, конвенции, международные договора, уголовное законодательство, Уголовный кодекс Украины, ратификация.*

Legal pre-conditions of criminalization of apartheid are explored, as one of ways to standardization of criminal statute of Ukraine with international normatively-legal acts within the framework of execution of obligations taken Ukraine on the basis of their ratification.

Key words: *apartheid, conventions, international agreements, criminal statute, Criminal code of Ukraine, ratification.*

Постановка проблеми. Відповідно до ч.1 ст.3 КК України законодавство України про кримінальну відповідальність становить Кримінальний кодекс України, який ґрунтується на Конституції України та загальновизнаних принципах і нормах міжнародного права. У ст.9 Конституції України також зазначено, що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Саме це спричинило появу у КК України (2001р.) самостійного розділу XX "Злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку". Проте, чи

відповідає зазначений розділ Особливої частини КК України загально-новизнаним нормам міжнародного права, а саме яким чином сьогодні реалізовано положення відповідних Конвенцій ратифікованих Україною, у встановленому порядку.

Як, вірно зазначає П.Фріс оцінюючи на глобальному рівні напрями національної кримінально-правової політики з урахуванням курсу України на євроінтеграцію, необхідно зафіксувати, що вони сконцентровані у наступних сферах: посилення охорони гідності людини; охорона благ, що слугують людині, її розвитку та нормальному співіснуванню з іншими членами суспільства; досягнення співвідношення у методах і формах охорони цінностей, з тими, що здійснюються у державах Євросоюзу та ін. [1, с. 89-90].

У зв'язку із цим постає питання щодо наявних правових передумов криміналізації одного з міжнародних злочинів – апартеїду, із урахуванням досвіду який сьогодні існує у країнах Європи та відповідних міжнародних нормативно-правових актів, що ратифікувала Україна.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню вивчення злочинів проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку у своїх роботах приділяли увагу такі науковці, як М.Акімов, В. Антипенко, О. Бантишев, В. Базов, Н. Зелінська, А. Маєвська, В. Миронова, М. Куцевич, І. Строкова, Р. Сушков та інші. Проте до предмету їх досліджень не входило вивчення питання щодо правових підстав криміналізації апартеїду, виходячи із зобов'язань взятих на себе Україною, ратифікувавши відповідні міжнародні нормативно-правові акти.

Постановка завдання. У цій статті буде викладено позицію автора, за результатом дослідження міжнародних нормативно-правових актів ратифікованих Україною, досвіду країн Європи, щодо наявності правових передумов криміналізації апартеїду, як одного злочину проти безпеки людства.

Виклад основного матеріалу. Україна, виконуючи свої міжнародні зобов'язання у галузі кримінального права, внесла суттєві зміни і доповнення в Кримінальний кодекс, який набрав чинності з 1 вересня 2001 року. Вперше він містить спеціальний розділ "Злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку", у якому сформульовано склади таких міжнародних злочинів: пропаганда війни (ст. 436), планування, підготовка, розв'язування та ведення агресивної війни (ст. 437), порушення законів та звичаїв війни (ст. 436), застосування зброї масового знищення (ст. 439), розроблення, виробництво, придбання, зберігання, збут, транспортування зброї масового зни-

щення (ст. 440), екоцид (ст. 441), геноцид (ст. 442) та деякі інші. Однак цей перелік не охоплює всіх міжнародних злочинів. Так, не згадуються у ньому апартеїд та ін.

Аналіз кримінального законодавства країн Європи свідчить про те, що підхід щодо криміналізації апартеїду дуже різниться. До європейських країн у кримінальних кодексах яких апартеїд визначено злочином можна віднести: Литовську Республіку (ст.100); Болгарію (ст. 416-418); Угорщину (ст. 157); Чехію (ст. 263а); Андору (ст. 459); Латвійську Республіку. Інші країни Європи у кримінальному законодавстві не мають правової норми, яка передбачає відповідальність за вчинення апартеїду.

Про необхідність криміналізації апартеїду в Україні висловлювалися російські науковці, зокрема вони на підставі здійсненого дослідження дійшли висновку про те, що існує необхідність криміналізації апартеїду. Такий підхід на їх думку наблизить КК України до міжнародних стандартів [1, с.188-191]. Слід зазначити, що КК Російської Федерації не містить спеціальної норми, яка б передбачала відповідальність за вчинення апартеїду [2], як й інші Кримінальні кодекси країн-учасниць Співдружності незалежних країн.

Разом із тим повернемося до аналізу міжнародних нормативно-правових актів, які передбачають відповідальність за апартеїд, до них слід віднести:

- Конвенцію "Про ліквідацію всіх форм расової дискримінації" (ратифікована Президією Верховної Ради Української РСР 21.01.1969 року) [3];

- Конвенцію "Проти апартеїду у спорті" (ратифікована указом Президії Верховної Ради УРСР від 08.05.1987р. № 3955-XI) [4];

- Конвенцію "Про запобігання злочину апартеїд та покарання за нього" (ратифікована Президією Верховної Ради СРСР 15.10.1975р.) [5].

Саме ці міжнародно-правові акти є правовим фундаментом, який надає підстави для криміналізації апартеїду в Україні. Так, у Конвенції "Про запобігання злочину апартеїд та покарання за нього", зазначається, що держави-учасники Конвенції заявляють, що апартеїд є злочином проти людства і що нелюдські акти, які є наслідком політики і практики апартеїду та схожої з ним політики та практики расової сегрегації і дискримінації, які визначені в статті II цієї Конвенції, є злочинами, що порушують принципи міжнародного права, безпосередньо мету та принципи Статуту Організації Об'єднаних Націй, та створюють суттєву загрозу для міжнародного миру та безпеки. У зв'язку

із цим постає дискусійне питання про криміналізацію такого суспільно небезпечного діяння, як апартеїд, та розміщення відповідного складу злочину у розділі XX Особливої частини КК України.

Слід наголосити, що ще на XLV сесії Комісії міжнародного права ООН активно обговорювалося питання про визнання злочинами проти миру та безпеки людства таких діянь, як апартеїд, найманство, міжнародний тероризм та інші суспільно небезпечні діяння. Не виникає сумніву, що перелічені діяння створюють загрозу миру та безпеці людства, як об'єкту кримінально-правової охорони та характеризуються високим ступенем суспільної небезпеки.

У науковій літературі зустрічаються твердження про те, що апартеїд є проявом геноциду та не існує необхідності в криміналізації апартеїду, як суспільно небезпечні діяння [6, с.126]. Проте, расова сегрегація і діяння, що утворюють об'єктивну сторону геноциду, - це різні прояви злочинної діяльності. До того ж здійснення політики расової сегрегації зовсім не переслідує обов'язкової мети знищення будь-якої демографічної групи. Більш того апартеїд передбачає посягання на права та інтереси тільки однієї демографічної групи - раси, про інші демографічні групи (нація, етнос, релігійні общини) при вчиненні апартеїду мова не йде. Об'єктивні ознаки геноциду та апартеїду різні. На наш погляд, "включення" апартеїду в поняття "геноцид" є не вірним в силу об'єктивних та суб'єктивних ознак геноциду та апартеїду, останній не слід розглядати як прояв геноциду. Більш того, як зазначено вище, акти міжнародного права передбачають встановлювати самостійну відповідальність за вчинення злочину "апартеїд", як злочину проти безпеки людства. У цьому зв'язку вірно зазначив І.Карпець, що просто піти від визнання апартеїду злочином - не можна [7, с. 202].

У ст. VI Конвенції "Про запобігання злочину апартеїд та покарання за нього" визначено, що Держави-учасниці цієї Конвенції зобов'язані визнавати та виконувати, відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй, прийняті Радою Безпеки рішення, спрямовані на попередження, запобігання та покарання за злочини апартеїд, а у ст. IV цієї Конвенції держав-учасниць зобов'язують прийняти будь-які заходи законодавчого або іншого характеру, необхідні для припинення, а також запобігання будь якого заохочення злочину апартеїд та схожою з ним сегрегаціоністської політики або її проявів та покарання осіб, винних в цьому злочині [8].

Слід зауважити, що відповідно до ст.26 "Facta sunt servanda" Віденської конвенції "Про право договорів між державами та міжнародно-

дними організаціями або між міжнародними організаціями" кожний чинний договір є обов'язковим для його учасників та повинен ним сумлінно виконуватися [9]. Проте нажаль Україною зазначена Конвенція не ратифікована [10].

Доречно також, при розгляді цього питання, звернути увагу на те, що у прийнятому Комісією міжнародного права 1991 р. проєкті Кодексу злочинів проти миру і безпеки людства (*crimes against the peace and security of mankind*), який через Генерального секретаря ООН був спрямований урядам країн для його обговорення, містився перелік, що включав дванадцять категорій злочинів: 1) агресія; 2) загроза агресією; 3) втручання (у внутрішні і зовнішні справи іншої держави); 4) колоніальне панування й інші форми іноземного панування; 5) геноцид; 6) апартеїд; 7) систематичне і масове порушення прав людини; 8) виключно серйозні військові злочини; 9) вербування, використання, фінансування і навчання найманців; 10) міжнародний тероризм; 11) незаконний обіг наркотичних засобів; 12) навмисний і серйозний збиток навколишньому середовищу [11]. Як видно з переліку включених до нього правопорушень, проєкт був спробою об'єднання в єдину категорію злочинів кримінального і політичного характеру. Проєкт Кодексу Генеральна Асамблея ООН прийняла в першому читанні на 46 сесії 1994 р. [12].

Подальше обговорення проєкту показало, що готовність держав визнати злочини проти миру і безпеки людства загальнокримінальними правопорушеннями, що традиційно належали до сфери національної юрисдикції, була перебільшена. Крім того, формулювання деяких політичних злочинів виявилися неприйнятними. У порядку роботи над другим читанням проєкту Кодексу злочинів проти миру і безпеки людства на своїй сорок восьмій сесії Комісія міжнародного права прийняла новий текст. Проєкт Кодексу в новій редакції було розглянуто на п'ятдесят першій сесії Генеральної Асамблеї ООН 1996 р. [13]. Він включає дві частини, що можуть бути умовно названі "загальною" й "особливою". Злочини проти миру і безпеки людства розглядаються як злочини з міжнародного права (*crimes under international law*). Загальне визначення таких злочинів Комісія не сформулювала. Уявлення про те, який зміст вкладається в цей термін, дає частина друга проєкту, що містить норми про відповідальність за такі злочини: 1) агресію; 2) геноцид; 3) злочини проти людяності; 4) злочини проти персоналу ООН і пов'язаного з нею персоналу; 5) воєнні злочини.

Висновки. Зважаючи на викладене та в силу імперативних норм міжнародного права розділ XX Особливої частини Кримінального

кодексу України, на думку автора, слід доповнити складом злочину, який буде передбачати відповідальність за вчинення апартеїду, як одного з найбільш тяжких злочинів проти безпеки людства, відомих міжнародному кримінальному праву. Вважаємо, що конструкція диспозиції та санкції цього злочину повинна бути побудована відповідно до тих ознак, які наведені у відповідних статтях Конвенції "Про запобігання злочину апартеїд та покарання за нього". Автор з розумінням ставиться до того, що запропоновані пропозиції мають дискусійний характер. У роботі було викладено виключно правові підстави криміналізації цього протиправного діяння, які ґрунтуються на нормах міжнародних Конвенцій, які були ратифіковані Україною, тому відповідно до ст.9 Конституції України є частиною національного законодавства України. Резюмуючи наведене, з формально-юридичних позицій існують всі підстави криміналізації апартеїду та включення такої кримінально-правової норми до XX розділу Особливої частини КК України.

Використана література:

1. 10 років чинності Кримінального кодексу України : проблеми застосування, удосконалення та подальшої гармонізації із законодавством європейських країн : матеріали між. нар. наук.-практ. конф., 13-14 жовтня 2011 р. / редкол. В.Я. Тацій (голов. ред.), В.І.Борисов (заст. голов. ред.) та ін. - Х.: Право, 2011. - 456 с.
2. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации / Отв. ред. В.М.Лебедев. - [11-е изд., перераб. и доп.]. - М. : Издательство Юрайт, 2011. - 1334 с.
3. Інформаційний ресурс: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_105.
4. Інформаційний ресурс: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=181-86-%EF>.
5. Інформаційний ресурс: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_i11.
6. Лукашук И.И., Наумов А.В. Международное уголовное право. - М.: Спарк. - 1999. - 287 с.
7. Карпец И. И. Преступления международного характера. - М.: Юрид. лит., 1979. - 264 с.
8. Інформаційний ресурс: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_149.
9. Інформаційний ресурс: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_a04.
10. Інформаційний ресурс: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_j90.
11. Организация Объединенных Наций. Комиссия международного права ООН. XLV сессия. 3 мая - 23 июня 1993 г.

12. Маєвська А.А. Проект Кодексу злочинів проти миру й безпеки людства: злочини проти людяності // Проблеми законності. – Вип. 56: Респ. міжвідом. наук. зб. / Відп. ред. В.Я.Таций. – Харків, 2002. – С. 183–188.

13. International Law Commission Report, 1996 Chapter II. Draft Code of Crimes against the Peace and Security of Mankind. Introduction.

УДК 343.234

В.Ю. Рунюв

ПРИМУС ЯК СПОСІБ ПІДБУРЮВАННЯ І ОБСТАВИНА, ЩО ПОМ'ЯКШУЄ ПОКАРАННЯ

В статті досліджується кримінально-правове значення примусу в Загальній частині Кримінального кодексу України як способу підбурювання, а також діяння, вчинене внаслідок примусу як обставини, що пом'якшує покарання. Проведене дослідження дозволило запропонувати шляхи вдосконалення чинного законодавства в частині виключення поняття "погроза" із способів підбурювання та із такої обставини, що пом'якшує покарання як вчинення злочину під впливом погрози, примусу. Аналіз статей Загальної частини КК України дозволив визначити примус як міжінституційне поняття, оскільки воно використовується у регулюванні трьох інститутів – обставини, що виключають злочинність діяння, співучасті у злочині та призначення покарання.

Ключові слова: *примус, погроза, підбурювання, покарання, індивідуалізація покарання, обставини, що пом'якшують покарання.*

В статье исследуется уголовно-правовое значение принуждения в Общей части Уголовного кодекса Украины как способа подстрекательства, а также деяния под влиянием принуждения как смягчающего обстоятельства. Проведенное исследование позволило предложить пути усовершенствования действующего законодательства в части исключения понятия "угроза" из способов подстрекательства и из такого смягчающего обстоятельства как совершение преступления под влиянием угрозы, принуждения. Анализ статей Общей части УК Украины позволил определить принуждения как межинституциональное понятие, поскольку оно используется при регулировании трёх институтов – обстоятельства, исключаящие преступность деяния, соучастие в преступлении и назначение наказания.

Ключевые слова: *принуждение, угроза, подстрекательство, наказание, индивидуализация наказания, обстоятельства, которые смягчают наказание*

The article examines the criminal law value of coercion in the General Part of the Criminal Code of Ukraine, as a method of incitement and acts committed as a result of coercion as a circumstance mitigating punishment. The research allowed to suggest ways to improve the current law regarding